

PRAWO KARNE

Wykład akademicki

redakcja naukowa

Teresa Dukiet-Nagórska, Olga Sitarz

Dominika Bek, Teresa Dukiet-Nagórska, Rafał Fic, Michał Grudecki
Jakub Hanc, Katarzyna Hebda-Relidzyńska, Anna Jaworska-Wieloch
Michał Kalitowski, Olga Sitarz, Piotr Zawiejski

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

2

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Pytania
Zadania

Rozwiązania
Odpowiedzi

Stanowisko stron
Pogląd

Orzecnictwo

Literatura

Historia

Nowe przepisy

Wiadomości
dodatkowe

Informacje powiązane,
odesłanie

PRAWO KARNE

Wykład akademicki

redakcja naukowa

Teresa Dukiet-Nagórska, Olga Sitarz

Dominika Bek, Teresa Dukiet-Nagórska, Rafał Fic, Michał Grudecki
Jakub Hanc, Katarzyna Hebda-Relidzyńska, Anna Jaworska-Wieloch
Michał Kalitowski, Olga Sitarz, Piotr Zawiejski

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

2

Stan prawny na 1 maja 2023 r.

Wydawczyni
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Kruś

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne części opracowali:

Dominika Bek – część pierwsza, rozdział III; część druga, rozdział VII; część trzecia, rozdziały I, VII, X; część czwarta, rozdziały II, VII; aneks, pkt II

Teresa Dukiet-Nagórska – część pierwsza, rozdziały V–VII; część druga, rozdział VIII, pkt 1, 3, 6.1, 6.4–6.6; rozdział X; część trzecia, rozdział IV pkt 1–3; rozdział IX pkt 4; część czwarta, rozdziały IV, XI–XII

Rafał Fic – część czwarta, rozdziały VI, XVI, XVIII

Michał Grudecki – część czwarta, rozdziały I, III, XIV i XV (wspólnie z Michałem Kalitowskim); część piąta

Jakub Hanc – część pierwsza, rozdział VIII, pkt 1, 3, 6, 7, 9, 11–13, 15, 18, 19, 21, 23, 25; część druga, rozdziały III, V (wspólnie z Olgą Sitarz), IX

Katarzyna Hebda-Relidzyńska – część pierwsza, rozdział VIII, pkt 2, 4, 5, 8, 10, 14, 16, 17, 20, 22; część trzecia, rozdział VIII; część czwarta, rozdziały X, XIII

Anna Jaworska-Wieloch – część druga, rozdział VIII, pkt 2, 5, 6.2, 6.3, 6.7; część trzecia, rozdziały III, IV, pkt 4, rozdział V; aneks, pkt III

Michał Kalitowski – część czwarta, rozdziały XIV i XV (wspólnie z Michałem Grudeckim)

Ołga Sitarz – część pierwsza, rozdziały I, IV; część druga, rozdziały II, V (wspólnie z Jakubem Hancem), VI, VIII, pkt 4; część trzecia, rozdziały VI, IX, pkt 1, 2, 3 i 5, rozdział XI; część czwarta, rozdziały V, VIII, IX; aneks, pkt I

Piotr Zawiejski – część pierwsza, rozdział II; część druga, rozdziały I, IV, VIII, pkt 6.8; część trzecia, rozdziały II, XII; część czwarta, rozdział XVII

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-676-1

2. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	23
---------------------	----

Wstęp	27
-------------	----

Część pierwsza WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Rozdział I

Ogólne wiadomości o prawie karnym	31
---	----

Rozdział II

Historia odpowiedzialności karnej – jej założenia i sposoby realizacji.....	37
---	----

1. Oświeceniowy paradygmat i jego kształtowanie.....	37
1.1. Publicznoprawny charakter prawa karnego.....	38
1.2. Odpowiedzialność osobista. Indywidualizacja odpowiedzialności	39
1.3. Subiektywizacja odpowiedzialności	40
1.4. Legalizm. Zasada określoności.....	40
1.5. Racjonalizacja kar. Humanitaryzm.....	42
1.6. Początki kary pozbawienia wolności.....	43
2. Nauka prawa karnego po epoce oświecenia	44
2.1. Szkoła klasyczna	45
2.2. Szkoła antropologiczna.....	46
2.3. Szkoła socjologiczna.....	47
2.4. Odbywanie kary pozbawienia wolności. Powstanie i rozwój penitencjarystyki	48
2.5. Ruch obrony społecznej. Resocjalizacja	49
3. Polskie kodyfikacje karne XX wieku	51
3.1. Kodyfikacja karna z 1932 roku	51
3.2. Degradacja prawa karnego w okresie stalinowskim	51
3.3. Kodyfikacja karna z 1969 roku.....	53
3.4. Kodyfikacja karna z 1997 roku.....	54
3.5. Nowelizacja Kodeksu karnego z 7.07.2022 r.	54
4. Współczesność prawa karnego	56

Rozdział III

Podstawowe współczesne pojęcia w prawie karnym w ogólności	59
1. Czyn zabroniony.....	59
2. Przepięstwo.....	60
3. Kara	61
4. Środki reakcji karnoprawnej i środki penalne	62
5. Sprawca	63
6. Pokrzywdzony.....	64
7. Kryminalizacja, penalizacja, dekryminalizacja, depenalizacja i kontrawencjonalizacja	65

Rozdział IV

Nauki powiązane z prawem karnym	67
--	----

Rozdział V

Funkcje i specyfika prawa karnego	69
--	----

Rozdział VI

Zasady prawa karnego	75
1. Pojęcie zasad prawa karnego.....	75
2. Zasada <i>nullum crimen, nulla poena sine lege</i> (nie ma przestęstwa ani kary bez ustawy)	75
3. Zasada <i>nullum crimen sine periculo sociali</i> (nie ma przestęstwa bez społecznego niebezpieczeństwa) i zasada proporcjonalności.....	79
4. Zasada osobistej odpowiedzialności za popełniony czyn i zasada indywidualizacji odpowiedzialności	81
5. Zasada <i>nullum crimen sine culpa</i> (nie ma przestęstwa bez zawinienia) ..	83
6. Zasada humanitaryzmu.....	86
7. Zasada <i>in dubio pro reo</i> (w razie wątpliwości na korzyść sprawcy).....	88

Rozdział VII

Źródła prawa karnego, jego normy i ich wykładnia	89
1. Ogólnie o źródłach polskiego prawa powszechnie obowiązującego.....	89
1.1. Rodzaje źródeł prawa	89
1.1.1. Konstytucja.....	90
1.1.2. Umowy międzynarodowe i prawo stanowione przez organizację międzynarodową, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem	91
1.1.3. Rozporządzenia.....	96
1.1.4. Akty prawa wewnętrznego.....	97
1.1.5. Akty prawa miejscowego	97

1.1.6. Znaczenie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.....	98
2. Źródła polskiego prawa karnego – uwagi szczegółowe	100
2.1. Wymóg określoności czynu zabronionego i kary w akcie prawnym rangi co najmniej ustawy	100
2.2. Przepisy blankietowe i znaczenie rozporządzeń w uzupełnianiu ich treści	100
2.3. Określanie wykroczeń w aktach prawa miejscowego	101
2.4. Znaczenie doktryny, orzecznictwa i zwyczaju	102
3. Kodeks karny podstawowym źródłem prawa karnego.....	104
4. Pozakodeksowe prawo karne.....	105
5. Normy prawnokarne i ich budowa	106
5.1. Elementy składowe normy prawnokarnej	106
5.2. Normy sankcjonowane i sankcjonujące w prawie karnym.....	107
5.3. Sposoby ujęcia w normie sankcjonowanej istoty zakazu (nakazu).....	110
5.4. Rodzaje sankcji za naruszenie norm sankcjonowanych.....	111
6. Odrębności wykładni przepisów prawnokarnych.....	113

Rozdział VIII

Definicje legalne.....	119
1. Czyn zabroniony.....	119
2. Stopień społecznej szkodliwości czynu	120
3. Przepięstwa podobne	121
4. Korzyść majątkowa lub osobista	122
5. Mienie oraz szkoda znacznej i wielkiej wartości	124
6. Rzecz ruchoma lub przedmiot.....	125
7. Kradzież szczególnie zuchwałą.....	126
8. Młodociany.....	128
9. Osoba najbliższa	129
10. Groźba bezprawna.....	130
11. Funkcjonariusz publiczny	131
12. Dokument.....	132
13. Faktura	133
14. Statek wodny	134
15. Stan nietrzeźwości.....	135
16. Żołnierz i rozkaz.....	136
17. Osoba pełniąca funkcję publiczną	137
18. Przepięstwo o charakterze terrorystycznym	138
19. Występek o charakterze chuligańskim	139
20. Handel ludźmi.....	142
21. Adopcja	144

22. Niewolnictwo	145
23. Rozmiar działalności przedsiębiorstwa	146
24. Koszty inne niż odsetki	147

Część druga

NAUKA O PRZESTĘPSTWIE

Rozdział I

Pojęcie przestępstwa.....	151
1. Uwagi ogólne.....	151
2. Przestępstwo jako czyn człowieka	153
3. Problematyka zaniechania	155
4. Typ czynu zabronionego.....	157
5. Bezprawność czynu	158
6. Społeczna szkodliwość czynu	162
7. Wina w prawie karnym	164

Rozdział II

Ustawowe znamiona czynu zabronionego.....	171
1. Uwagi wprowadzające	171
2. Przedmiot ochrony.....	171
3. Strona przedmiotowa.....	174
3.1. O znamionach strony przedmiotowej ogólnie.....	174
4. Strona podmiotowa	179
4.1. Umysłność	182
4.2. Nieumyślność.....	186
4.3. Strona podmiotowa mieszana	188
5. Podmiot.....	190
6. Inne podziały i rodzaje znamion czynu zabronionego.....	191

Rozdział III

Przesłanki przypisania skutku	195
1. Uwagi wprowadzające	195
2. Teoria warunkowości, teoria ekwiwalencji, test <i>conditio sine qua non</i>	197
3. Teoria warunku właściwego – odpowiadającego empirycznie potwierdzonej prawidłowości.....	199
4. Teoria adekwatnego związku przyczynowego i teoria relewancji.....	200
5. Koncepcja obiektywnego przypisania skutku.....	202
6. Przyczynowość zaniechania	207

Rozdział IV

Podziały przestępstw	213
1. Zbrodnie i występki	213
2. Typizacje narażenia na niebezpieczeństwo	215
3. Typy podstawowe i zmodyfikowane	217
4. Czyny ścigane z urzędu, z urzędu na wniosek pokrzywdzonego i z oskarżenia prywatnego.....	219

Rozdział V

Czas i miejsce popełnienia czynu zabronionego.....	223
---	------------

Rozdział VI

Formy stadialne i zasady odpowiedzialności za nie.....	229
1. Uwagi wprowadzające	229
2. Przygotowanie.....	231
3. Usiłowanie	234
4. Dokonanie	243

Rozdział VII

Współdziałanie przestępne.....	247
1. Problem współdziałania przestępnego.....	247
2. Sprawcze postacie współdziałania	249
2.1. Sprawstwo pojedyncze.....	250
2.2. Współsprawstwo.....	250
2.3. Sprawstwo kierownicze	253
2.4. Sprawstwo poleceniowe	255
3. Niesprawcze postacie współdziałania.....	257
3.1. Podżeganie.....	259
3.2. Pomocnictwo	262
3.3. Pomocnictwo a współsprawstwo. Problem istoty sprawstwa	264
3.4. Podżeganie i pomocnictwo do przestępstwa nieumyślnego.....	266
4. Zasady odpowiedzialności za współdziałanie i prowokację	268
4.1. Zasady ogólne	268
4.2. Właściwości osobiste współdziałającego	269
4.3. Czynnny żal.....	270
4.4. Prowokacja	271

Rozdział VIII

Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną.....	275
1. Uwagi ogólne.....	275
2. Brak czynu	276

3. Niewypełnienie ustawowych znamion czynu zabronionego – pierwotna legalność.....	277
4. Brak bezprawności	281
4.1. Pojęcia kontratypu i kontratypizacji	281
4.2. Problem kontratypów pozaustawowych.....	283
4.3. Obrona konieczna	284
4.4. Stan wyższej konieczności	290
4.5. Ryzyko nowatorstwa (kontratyp dopuszczalnego ryzyka, eksperyment).....	295
4.6. Kontratyp szczególnych uprawnień i obowiązków	297
4.7. Kontratyp karcenia małoletnich	298
4.8. Zwyczaj	299
5. Znikomość społecznej szkodliwości.....	300
6. Okoliczności wyłączające i umniejszające winę	302
6.1. Wprowadzenie do okoliczności uniemożliwiających przypisanie winy	302
6.2. Nieletniość.....	303
6.3. Niepoczytalność	306
6.4. Błąd co do faktu – art. 28 k.k.....	309
6.5. Błąd co do kontratypu lub okoliczności wyłączającej winę – art. 29 k.k.	312
6.6. Błąd co do prawa – art. 30 k.k.	313
6.7. Stan wyższej konieczności	315
6.8. Tak zwana klauzula dobrego samarytanina.....	316

Rozdział IX

Obowiązywanie polskiej ustawy karnej w czasie, w miejscu i co do osób	319
1. Obowiązywanie ustawy karnej w czasie	319
2. Zmiana ustawodawstwa przed wydaniem wyroku.....	319
3. Zmiana ustawodawstwa po wydaniu prawomocnego wyroku	326
4. Obowiązywanie ustawy karnej co do miejsca.....	327
5. Zasada terytorialności oraz bandery.....	327
6. Zasady obowiązywania polskiej ustawy karnej za czyny popełnione za granicą.....	332
7. Orzeczenia zapadłe za granicą – moc prawna wyroku obcego	336

Rozdział X

Jedność – wielość czynów i przestępstw.....	341
1. Jeden czyn – jeden czyn zabroniony.....	341
2. Zbieg przepisów ustawy.....	346
3. Typizacje przewidujące wieloczynowość (przestępstwa wieloczynowe).....	350
4. Ciąg przestępstw.....	351

5. Realny zbieg przestępstw.....	356
6. Przestępstwa podlegające współukaraniu	357
7. Podsumowanie.....	359

Część trzecia

NAUKA O ŚRODKACH KARNOPRAWNEJ REAKCJI

Rozdział I

Zagadnienia wstępne.....	365
---------------------------------	------------

Rozdział II

Kary	371
1. Katalog kar	371
2. Kara grzywny.....	372
3. Kara ograniczenia wolności.....	375
4. Kara pozbawienia wolności.....	377
4.1. Terminowa kara pozbawienia wolności.....	379
4.2. Kara dożywotniego pozbawienia wolności	381
5. Sekwencyjne orzeczenie terminowej kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności	382

Rozdział III

Środki karne	385
1. Środki karne w polskim prawie karnym.....	385
2. Pozbawienie praw publicznych.....	386
3. Zakazy i nakaz	387
3.1. Zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej.....	387
3.2. Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi.....	387
3.3. Zakaz zajmowania stanowiska lub wykonywania zawodu lub pracy w organach i instytucjach państwowych i samorządu terytorialnego, a także w spółkach prawa handlowego, w których Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego posiadają bezpośrednio lub pośrednio przez inne podmioty co najmniej 10% akcji lub udziałów	388
3.4. Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu i nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	389

3.5. Zakaz wstępu na imprezę masową.....	390
3.6. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	391
3.7. Zakaz prowadzenia pojazdów	392
4. Świadczenie pieniężne	393
5. Podanie wyroku do publicznej wiadomości.....	394
6. Degradacja.....	394
 Rozdział IV	
Przepadki, środki kompensacyjne i nawiązka	397
1. Wprowadzenie	397
2. Przepadek.....	398
3. Środek kompensacyjny	400
4. Nawiązka.....	401
 Rozdział V	
Środki związane z poddaniem sprawy próbie.....	405
1. Uwagi wstępne	405
2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	406
2.1. Istota	406
2.2. Przesłanki stosowania	407
2.3. Rygory okresu próby	408
2.4. Skutki przebiegu próby.....	410
3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności.....	412
3.1. Istota	412
3.2. Przesłanki stosowania	412
3.3. Rygory okresu próby	414
3.4. Skutki przebiegu próby.....	416
4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie.....	419
4.1. Istota	419
4.2. Przesłanki stosowania	419
4.3. Rygory okresu próby	422
4.4. Skutki przebiegu próby.....	423
5. Skrócenie kary ograniczenia wolności i wykonywania środków karnych.....	424
5.1. Skrócenie kary ograniczenia wolności.....	424
5.2. Skrócenie wykonywania środków karnych.....	425
 Rozdział VI	
Wymiar kary i środków karnych.....	429
1. Ustawowy wymiar kary.....	429
2. Sądowy wymiar kary	445
3. Mediacje w sprawach karnych.....	455

Rozdział VII

Środki zabezpieczające	461
1. Istota i funkcje środków zabezpieczających	461
2. Katalog środków zabezpieczających	462
3. Zasady orzekania środków zabezpieczających	464
4. Przesłanki stosowania środków zabezpieczających	465
5. Stosowanie środków zabezpieczających	469

Rozdział VIII

Ustawa o sprawcach szczególnie niebezpiecznych. KOZZD w Gostyninie	473
---	-----

Rozdział IX

Ustanie i ograniczenie karalności	479
1. Podokonaniowy czynny żal	479
2. Wyłączenie karalności związane ze zmniejszonym stopniem winy	481
3. Immunitety	482
4. Przedawnienie	484
4.1. Uwagi ogólne	484
4.2. Przedawnienie ścigania	485
4.3. Przedawnienie wyrokowania	486
4.4. Przedawnienie wykonania kary	486
4.5. Spoczywanie biegu przedawnienia i wyłączenie przedawnienia	487
5. Amnestia, abolicja i akt łaski	488

Rozdział X

Zatarcie skazania	493
1. Skutki skazania i istota jego zatarcia	493
2. Zasady zatarcia skazania	495
3. Skazania niepodlegające zatarciu	497
4. Rejestr Sprawców Przepęstw na Tle Seksualnym	497

Rozdział XI

Prawne aspekty przestępczości niepełnoletnich	501
1. Pozycja niepełnoletniego sprawcy czynu naruszającego normy społeczne (w tym normy prawnokarne)	502
2. Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich	503
2.1. Uwagi wprowadzające	503
2.2. Cel ustawy	504
2.3. Zakres obowiązywania	504
2.4. Środki przewidziane w ustawie	505
2.5. Zasady orzekania środków	506
3. Odpowiedzialność karna nieletnich	507

4. Odpowiedzialność niepełnoletniego, który ma status osoby dorosłej w prawie karnym	508
5. Podsumowanie – kategorie wiekowe a rodzaj czynu i prawne następstwa	509
6. Odpowiedzialność rodziców	510

Rozdział XII

Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary	513
--	------------

Część czwarta

WYBRANE TYPIZACJE CZĘŚCI SZCZEGÓLNEJ

Rozdział I

Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne.....	523
1. Uwagi ogólne	523
2. Wojna napastnicza (art. 117)	523
3. Ludobójstwo (art. 118)	524
4. Zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 118a)	525
5. Dyskryminacja (art. 119)	526
6. Stosowanie środków masowej zagłady (art. 120)	526
7. Wytwarzanie, gromadzenie lub obrót zakazanymi środkami masowej zagłady (art. 121)	527
8. Niedopuszczalne sposoby lub środki walki (art. 122)	528
9. Zabójstwo wojenne (art. 123)	528
10. Inne przestępne naruszenia prawa międzynarodowego (art. 124)	529
11. Zamach na mienie lub dobra kultury (art. 125)	529
12. Bezprawne używanie znaków (art. 126)	530
13. Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI k.k. lub ich publiczne pochwalanie (art. 126a)	531
14. Dopuszczenie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI k.k. (art. 126b)	531
15. Przygotowania do przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych (art. 126c)	532

Rozdział II

Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej	535
1. Uwagi ogólne	535
2. Zamach na Rzeczpospolitą Polską (art. 127)	536
3. Zamach stanu (art. 128)	537
4. Zdrada dyplomatyczna (art. 129)	538
5. Szpiegostwo (art. 130)	539
6. Czynnny żal (art. 131)	542

7. Dezinformacja wywiadowcza (art. 132)	543
8. Znieważenie narodu lub Rzeczypospolitej Polskiej (art. 133)	544
9. Zamach na życie Prezydenta RP (art. 134)	544
10. Czynna napaść na Prezydenta RP (art. 135 § 1)	545
11. Znieważenie Prezydenta RP (art. 135 § 2)	546
12. Czynna napaść na przedstawiciela obcego państwa lub znieważenie go (art. 136)	549
13. Znieważenie znaku lub symbolu państwowego (art. 137)	550
14. Zasada wzajemności ścigania (art. 138)	551
15. Przepadek przedmiotów (art. 139)	552

Rozdział III

Przestępstwa przeciwko obronności	553
1. Uwagi ogólne	553
2. Zamach na jednostkę Sił Zbrojnych RP (art. 140)	553
3. Podjęcie służby w obcym wojsku (art. 141)	554
4. Zaciąg do wojska obcego (art. 142)	556
5. Samouszkodzenie i inne podstępne zabiegi w celu zwolnienia od służby wojskowej (art. 143)	556
6. Uchylenie się od odbywania służby wojskowej (art. 144)	557
7. Uchylenie się od pełnienia służby zastępczej (art. 145, 146, 147)	558

Rozdział IV

Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	561
1. Uwagi ogólne	561
2. Typy zabójstwa	562
2.1. Zabójstwo w typie podstawowym (art. 148 § 1)	562
2.2. Kwalifikowane typy zabójstwa	564
2.2.1. Zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem (art. 148 § 2 pkt 1)	564
2.2.2. Zabójstwo w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem lub rozbojem (art. 148 § 2 pkt 2)	565
2.2.3. Zabójstwo w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (art. 148 § 2 pkt 3)	566
2.2.4. Zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych (art. 148 § 2 pkt 4)	567
2.2.5. Zabójstwo jednym czynem więcej niż jednej osoby lub zabójstwo popełnione przez sprawcę uprzednio prawomocnie skazanego za zabójstwo, zabójstwo funkcjonariusza publicznego w związku z jego służbą (art. 148 § 3)	568
2.3. Uprzywilejowane typy zabójstwa	569
2.3.1. Zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia (art. 148 § 4)	569

2.3.2. Dzieciobójstwo (art. 149)	570
2.3.3. Zabójstwo eutanatyczne (art. 150) i pomoc do samobójstwa (art. 151).....	571
3. Nielegalna aborcja (art. 152–154)	573
4. Bójka lub pobicie (art. 158 i 159)	576
5. Typizacje, których skutkiem jest narażenie na niebezpieczeństwo (art. 160 i 161), oraz przestępstwo nieudzielenia pomocy (art. 162).....	578

Rozdział V

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji	581
1. Uwagi ogólne.....	581
2. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu	582
2.1. Sprowadzenie niebezpiecznego zdarzenia (art. 163).....	583
2.2. Sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa (art. 164)	583
2.3. Sprowadzenie innego niebezpieczeństwa powszechnego (art. 165).....	584
2.4. Porwanie środka transportu (art. 166).....	584
2.5. Karalność przygotowania (art. 168).....	585
2.6. Czynny żal (art. 169)	586
3. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	586
3.1. Katastrofa komunikacyjna (art. 173)	586
3.2. Wypadek w komunikacji (art. 177).....	587
3.3. Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a)	590

Rozdział VI

Przestępstwa przeciwko środowisku	593
1. Uwagi ogólne.....	593
2. Powodowanie zniszczenia w przyrodzie (art. 181)	595
3. Zanieczyszczenie środowiska (art. 182)	596
4. Nieodpowiednie postępowanie z odpadami (art. 183).....	596
5. Niewłaściwe postępowanie z materiałami promieniotwórczymi (art. 184)	597

Rozdział VII

Przestępstwa przeciwko różnym aspektom wolności	599
1. Uwagi ogólne.....	599
2. Pozbawienie wolności (art. 189)	603
3. Handel ludźmi (art. 189a).....	605
4. Groźba karalna (art. 190)	605
5. Uporczywe nękanie (art. 190a).....	607
6. Zmuszanie (art. 191).....	608
7. Bezprawne utrwalanie lub rozpowszechnianie wizerunku intymnego (art. 191a)	610

8. Zmuszanie do zawarcia małżeństwa lub nakłanianie do opuszczenia kraju w celu zmuszenia do zawarcia małżeństwa (art. 191b)	611
9. Zabieg leczniczy bez zgody pacjenta (art. 192)	612
10. Naruszenie miru domowego (art. 193 § 1)	613
11. Dyskryminacja ze względu na wyznanie lub bezwyznaniowość (art. 194)	613
12. Przeszkadzanie aktom religijnym (art. 195)	614
13. Obraza uczuć religijnych (art. 196)	615
14. Zgwałcenie	617
15. Seksualne wykorzystanie osoby bezradnej (art. 198)	619
16. Seksualne wykorzystanie zależności lub zaufania (art. 199)	620
17. Obcowanie płciowe z małoletnim i przestępstwa związane z pedofilią (art. 200–200b)	621
18. Kazirodztwo (art. 201)	624
19. Pornografia (art. 202)	625
20. Przestępstwa związane z prostytutką (art. 203 i 204)	626
 Rozdział VIII	
Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	629
1. Uwagi ogólne	629
2. Znęcanie się (art. 207)	630
3. Niealimentacja (art. 209)	631
 Rozdział IX	
Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej	635
1. Uwagi ogólne	635
2. Zniesławienie – pomówienie (art. 212)	636
3. Kontratyp dopuszczalnej krytyki (art. 213)	637
4. Zniewaga (art. 216)	639
5. Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217)	640
 Rozdział X	
Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową	643
1. Uwagi ogólne	643
2. Złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracowniczych (art. 218)	644
3. Naruszenie obowiązków w zakresie bhp (art. 220)	646
 Rozdział XI	
Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządowych	649
1. Uwagi ogólne	649
2. Ochrona funkcjonariuszy publicznych	651

2.1. Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza lub osoby przybranej mu do pomocy (art. 222)	652
2.2. Zniewaga funkcjonariusza publicznego (art. 226)	653
2.3. Czynna napaść na funkcjonariusza publicznego (art. 223).....	653
2.4. Wymuszenie (art. 224).....	654
3. Przepęstwa o charakterze korupcyjnym.....	655
3.1. Łapownictwo bierne i czynne (art. 228 i 229)	655
3.1.1. Łapownictwo bierne.....	655
3.1.2. Łapownictwo czynne	659
3.2. Przepęstwa płatnej protekcji (art. 230–230a)	660
4. Przepęstwo przywłaszczenia funkcji (art. 227) i przepęstwo przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez funkcjonariusza publicznego (art. 231).....	661
4.1. Przywłaszczenie funkcji.....	661
4.2. Przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązku przez funkcjonariusza publicznego.....	662

Rozdział XII

Przepęstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	665
1. Uwagi ogólne.....	665
2. Przemoc lub groźba względem sądu (art. 232).....	666
3. Znęcanie się w celu uzyskania wypowiedzi o określonej treści (art. 246).....	668
4. Fałszywe zeznania (art. 233)	669
5. Publiczne rozpowszechnianie wiadomości z postępowania przygotowawczego (art. 241)	670
6. Naruszenie zakazu sądowego (art. 244).....	671
7. Znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności (art. 247).....	672

Rozdział XIII

Przepęstwa przeciwko porządkowi publicznemu.....	675
1. Uwagi ogólne.....	675
2. Wzięcie zakładnika (art. 252)	675
3. Udział w zbiegowisku (art. 254)	676
4. Propagowanie nazizmu, komunizmu, faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego (art. 256).....	677
5. Udział w grupie lub związku przestępczym (art. 258).....	678
6. Nielegalny wyrób i handel bronią palną oraz amunicją, nielegalne ich posiadanie (art. 263).....	681

7. Nielegalne przekroczenie granicy (art. 264 § 2), nielegalne organizowanie wbrew przepisom innym osobom przekraczania granicy Rzeczypospolitej Polskiej (art. 264 § 3), organizowanie przekraczania wbrew przepisom granic innego państwa (art. 264 § 4), umożliwianie lub ułatwianie innej osobie wbrew przepisom pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 264a § 1).....	682
--	-----

Rozdział XIV

Przestępstwa przeciwko ochronie informacji	685
1. Uwagi ogólne.....	685
2. Przestępstwo ujawnienia lub wykorzystania informacji niejawnych (art. 265).....	686
3. Przestępstwo ujawnienia informacji uzyskanych w związku z pełnioną funkcją (art. 266).....	687
4. Przestępstwo nielegalnego uzyskania informacji (art. 267).....	689
5. Przestępstwo niszczenia informacji (art. 268).....	689
6. Przestępstwo niszczenia danych informatycznych (art. 268a i 269).....	690
7. Przestępstwo zakłócania pracy systemu komputerowego (art. 269a).....	691
8. Wytwarzanie urządzeń i oprogramowania do przestępstw komputerowych i obrót nimi (art. 269b).....	692

Rozdział XV

Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	695
1. Uwagi ogólne.....	695
2. Fałsz materialny dokumentu (art. 270 § 1).....	697
3. Fałszerstwo faktur (art. 270a).....	698
4. Fałsz intelektualny dokumentu (art. 271).....	700
5. Podanie w fakturze nieprawdy (art. 271a).....	701
6. Wyłudzenie podstępem poświadczenia nieprawdy (art. 272).....	702
7. Używanie dokumentu poświadczającego nieprawdę (art. 273).....	702
8. Zbycie dokumentu tożsamości (art. 274).....	703
9. Posługiwanie się cudzym dokumentem (art. 275 § 1), bezprawny transfer za granicę dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby (art. 275 § 2).....	703
10. Bezprawne niszczenie dokumentów (art. 276).....	704
11. Niszczenie, usuwanie znaków granicznych (art. 277).....	704
12. Fałszowanie faktur ze znaczną kwotą należności (art. 277a).....	705
13. Wysokość grzywny w razie skazania za fałszowanie faktur (art. 277b).....	705
14. Nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpienie od wymierzenia kary wobec sprawcy przestępstwa fałszowania faktur (art. 277c i 277d).....	706

Rozdział XVI

Przestępstwa przeciwko mieniu	707
1. Uwagi ogólne.....	707
2. Kradzież	711
3. Typy zmodyfikowane kradzieży.....	713
4. Kradzież rozbójnicza i wymuszenie rozbójnicze.....	714
5. Przywłaszczenie.....	715
6. Oszustwo.....	716
7. Zniszczenie mienia.....	717
8. Paserstwo	718

Rozdział XVII

Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	721
1. Uwagi ogólne.....	721
2. Nadużycie zaufania (art. 296).....	724
3. Oszustwo finansowe (art. 297)	728
4. Pranie brudnych pieniędzy (art. 299).....	731
5. Naruszenie interesów majątkowych uczestników obrotu gospodarczego przez nierzetelną dokumentację (art. 303).....	733

Rozdział XVIII

Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi	737
1. Uwagi ogólne.....	737
2. Fałszerstwo środków płatniczych (art. 310).....	738
3. Oszustwo kapitałowe (art. 311).....	741
4. Fałszerstwo znaków i narzędzi (art. 313–315).....	742

Część piąta**WYBRANE ZAGADNIENIA CZĘŚCI WOJSKOWEJ KODEKSU KARNEGO****Rozdział I**

Prawo karne wojskowe – uwagi ogólne	747
1. Pojęcie oraz istota sił zbrojnych.....	747
2. Pojęcie oraz istota prawa wojskowego	748
3. Pojęcie oraz istota dyscypliny wojskowej.....	749
4. Pojęcie, funkcje oraz systematyka prawa karnego wojskowego	750
4.1. Pojęcie i funkcje prawa karnego wojskowego	750
4.2. Systematyka prawa karnego wojskowego	751

Rozdział II

Przestępstwo wojskowe.....	753
1. Pojęcie przestępstwa wojskowego	753

2. Podmiot przestępstw wojskowych	754
3. Przedmiot ochrony przestępstw wojskowych	755
4. Zakres terytorialny odpowiedzialności za przestępstwo wojskowe	756

Rozdział III

Rozkaz oraz ostateczna potrzeba w prawie karnym wojskowym	757
1. Istota rozkazu	757
2. Odpowiedzialność żołnierza za wydanie oraz wykonanie rozkazu przestępnego	758
2.1. Teorie związania żołnierza rozkazem	758
2.2. Okoliczność wyłączająca winę z art. 318 k.k. oraz odmowa wykonania rozkazu	759
3. Kontratyp ostatecznej potrzeby w wojskowym prawie karnym	762

Rozdział IV

Kary oraz środki karne w prawie karnym wojskowym	765
1. Kara aresztu wojskowego	765
2. Kara ograniczenia wolności	766
3. Środki karne w prawie karnym wojskowym	767
4. Wybrane różnice w wykonywaniu kar i innych środków penalnych w prawie karnym wojskowym	768

Rozdział V

Odpowiednie stosowanie wybranych przepisów części wojskowej Kodeksu karnego w innych służbach mundurowych	771
--	-----

Aneks	775
I. Algorytm rozwiązywania kazusu	775
II. Kazus przekrojowy	777
III. Test z prawa karnego	779

Skorowidz	785
------------------------	-----

O autorach	799
-------------------------	-----

WSTĘP

Oddajemy do rąk Czytelniczek i Czytelników podręcznik pt. *Prawo karne. Wykład akademicki*. Dzieło to jest efektem pracy wielu Autorów – pracowników i doktorantów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, specjalistów z zakresu prawa karnego materialnego – pod redakcją naukową prof. dr hab. Teresy Dukiet-Nagórskiej oraz dr hab. Olgi Sitarz.

Ostatnie lata obfitowały w różnorodne nowelizacje prawa karnego. Sytuacja epidemiologiczna wywołana pandemią COVID-19 również nie pozostała bez wpływu na stan prawa karnego. Istotne zmiany stanu prawa przyniosła także nowelizacja z 2022 r., która w dużej mierze nadała współczesnemu prawu karnemu nowy kształt, niwecząc w wielu obszarach tradycję racjonalnej polityki karnej.

To wszystko przyczyniło się do konieczności przygotowania aktualnego podręcznika, który będzie dawał solidne podstawy prawa karnego, zwłaszcza wobec budzącej niepokój obserwowanej pewnej degradacji procesu stanowienia prawa. Toteż naszą ambicją jest dostarczenie Czytelniczkom i Czytelnikom rzetelnej wiedzy o prawie karnym, a przede wszystkim o jego zasadach obowiązujących w państwie demokratycznym, gdyż wyznaczają one kształt wszystkich instytucji tej gałęzi prawa.

Równocześnie zapewniamy, że Autorzy niemal do ostatniej chwili śledzili kolejne zmiany ustawodawstwa. Nie ma jednak wątpliwości, że w kolejnych tygodniach i miesiącach pojawią się dalsze nowelizacje. Taki stan rzeczy wymaga od naszych Czytelniczek i Czytelników w trakcie lektury podręcznika stałego korzystania z aktualnego Kodeksu karnego.

W toku pracy nad kształtem tego podręcznika przeprowadziliśmy wiele dyskusji, jego treść uwzględnia zatem – na ile było to możliwe – nowe aspekty dawnych doktrynalnych sporów. Równocześnie podjęliśmy starania, aby podręcznik był atrakcyjny z perspektywy dydaktycznej. Został więc wzbogacony o nowe narzędzia w postaci pytań kontrolnych i kazusów.

W podręczniku Czytelniczki i Czytelnicy znajdą także algorytm rozwiązywania kazuśców oraz przykłady dwóch różnych sposobów konstruowania (i rozwiązywania) zadań „kazuścowych”. Nowością jest także opracowanie tzw. słowniczka wyrażen ustawowych.

Nasz podręcznik nabiera zatem oryginalnego charakteru na tle literatury akademickiej. Jesteśmy przekonani, że zaproponowane rozwiązania pozwolą zweryfikować Czytelniczkom i Czytelnikom aktualny stan swojej wiedzy, czyniąc z nauki prawa karnego fascynującą przygodę.

Obecnie oddawana do rąk Czytelników wersja podręcznika uwzględnia nie tylko zmiany, które stanowią o brzmieniu w dniu 1.01.2023 r., lecz także te, które wejdą w życie 1.10.2023 r. i 14.03.2024 r.

Autorzy

Katowice, jesień 2023 r.

Część pierwsza
WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Rozdział I

OGÓLNE WIADOMOŚCI O PRAWIE KARNYM

Bez wątpienia prawo karne jest z wszystkich gałęzi prawa najłatwiej rozpoznawalne. Z jednej strony słowo „kara” stanowi dość precyzyjną informację o jego istocie. Ponadto z wszystkich gałęzi prawa to właśnie prawo karne najchętniej jest „bohaterem” kultury masowej i informacji medialnych. Nieco więcej problemów sprawia już precyzyjne rozróżnienie prawa karnego materialnego i procesowego czy wykonawczego.

 Prawo karne to zespół norm określających czyny zabronione, środki karnoprawnej reakcji oraz przesłanki i zasady odpowiedzialności karnej. Już w tym momencie należy zwrócić uwagę, że współczesne prawo karne obok kar przewiduje wiele innych środków, stąd wspomniana nazwa „środki karnoprawnej reakcji”. Prawidłowa, pełna nazwa dla tej gałęzi prawa brzmi „**prawo karne materialne**” lub „prawo karne *sensu stricto*”, zazwyczaj jednak posługujemy się skróconą wersją: „prawo karne”.

 Prawo to zostało uregulowane przede wszystkim w Kodeksie karnym oraz w tzw. ustawach szczególnych (dodatkowych), o czym szerzej będzie w rozdziale dotyczącym źródeł prawa karnego (gdzie mowa o pozakodeksowym prawie karnym).

 Prawo karne procesowe (procedura karna, proces karny) to zespół norm określających tryb postępowania właściwych podmiotów, którego celem jest wykrycie przestępstwa i jego sprawcy, zebranie dowodów potwierdzających popełnienie przestępstwa, a następnie pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej. Kodeks postępowania karnego określa więc obowiązki i uprawnienia organów ścigania i sądu oraz pozostałych uczestników postępowania karnego. Bez prawa procesowego przepisy prawa materialnego byłyby *de facto* martwe.

 Prawo karne wykonawcze to zespół norm regulujących sposób wykonania orzeczonych kar i innych środków penalnych, a także środka zapobiegawczego (właściwego dla procedury karnej) tymczasowego aresztowania. W Kodeksie karnym wykonawczym i w wielu innych aktach prawnych zostały uregulowane obowiązki i uprawnienia poszczególnych podmiotów wykonujących lub nadzorujących wykonanie

kar i środków, a także prawa i obowiązki skazanego. Szczególnie istotną częścią prawa karnego wykonawczego jest prawo penitencjarne, ustanawiające zasady wykonywania kary pozbawienia wolności, ze względu na specyfikę i dolegliwość tej kary.

Te trzy zdefiniowane gałęzie prawa bardzo często określane są mianem **prawa karnego sensu largo**.

 Poza tym głównym podziałem często dokonuje się podziału prawa karnego materialnego. Na podstawie kryterium podmiotowo-przedmiotowego wyróżnia się prawo karne (materialne) **powszechne i szczególne**. Powszechne prawo karne adresowane jest do wszystkich – zakazy, a czasem nakazy odnoszą się do wszystkich ludzi znajdujących się pod jurysdykcją polskiego prawa karnego. Szczególne prawo karne odnosi się do wybranych kategorii ludzi, najczęściej łącząc cechę podmiotową z rodzajem działalności, którą ci ludzie się zajmują. W ramach szczególnego prawa karnego wyróżniamy zatem: prawo karne skarbowe, prawo karne wojskowe, prawo karne gospodarcze. Prawo karne skarbowe ustala zasady odpowiedzialności osób, na których ciąży obowiązek podatkowy, dewizowy, celny oraz w zakresie gier losowych, za czyny popełnione w związku z tymi obowiązkami fiskalnymi. Prawo karne skarbowe uregulowane zostało w Kodeksie karnym skarbowym. Część wojskowa Kodeksu karnego – co do zasady – adresowana jest do żołnierzy i tylko oni mogą popełnić czyny zabronione znajdujące się w tej części Kodeksu. W literaturze karnoprawnej i kryminologicznej wyróżnia się także prawo karne gospodarcze, będące normatywnym refleksem przestępczości gospodarczej, chociaż to wyodrębnienie nie jest już tak popularne. Przepisy karne odnoszące się do tego rodzaju zachowań znajdują się m.in. w rozdziale XXXVI Kodeksu karnego, w Kodeksie spółek handlowych oraz w wielu ustawach dodatkowych.

 W naszym podręczniku zostaną omówione odrębnie zagadnienia prawa karnego wojskowego oraz wybrane przepisy należące do prawa karnego gospodarczego (te, które znajdują się w Kodeksie karnym).

W systemie polskiego prawa są jeszcze inne akty prawne wykazujące duży związek przedmiotowy lub funkcjonalny z prawem karnym *sensu stricto*.

 Przede wszystkim silne powinowactwo z prawem karnym wykazuje prawo wykroczeń, które reguluje zasady odpowiedzialności za wykroczenia (czyny o generalnie mniejszym stopniu społecznej szkodliwości), formułując jednocześnie katalog takich zachowań i kar za nie grożących. Materialne prawo wykroczeń, nazywane młodszą siostrą prawa karnego, skonstruowane jest na bardzo podobnych zasadach co prawo karne (materialne). Niektóre instytucje prawne są wręcz identycznie sformułowane.

Np. Zarówno w Kodeksie karnym, jak i Kodeksie wykroczeń umyślność i nieumyślność zostały tak samo zdefiniowane (art. 9 § 1 i 2 k.k. oraz art. 6 § 1 i 2 k.w.). Identycznie brzmią definicje podżegania i pomocnictwa (art. 18 § 2 i 3 k.k. oraz art. 12 i 13 k.w.).

Duża część przepisów z tego zakresu została zamieszczona w Kodeksie wykroczeń, natomiast przepisy proceduralne zawiera Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.

! Nieco bardziej skomplikowany jest związek prawa karnego z ustawą o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich oraz z ustawą o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Ogólnie rzecz ujmując, jedną z podstaw zastosowania każdej z tych ustaw jest popełnienie czynu zabronionego opisanego przez przepisy prawa karnego (materialnego).

P Obie ustawy zostaną omówione w dalszej części podręcznika (w odrębnych rozdziałach im poświęconych), tam też znajdzie się szczegółowe omówienie charakteru prawnego każdej z tych regulacji.

! Na zasadach podobnych do odpowiedzialności karnej oparta jest odpowiedzialność dyscyplinarna. Jest to model odpowiedzialności za naruszenia standardów przez studentów i osoby wykonujące tzw. zawody zaufania publicznego (np. lekarzy, sędziów, prokuratorów, adwokatów, nauczycieli akademickich). Najczęściej tzw. pragmatyki zawodowe w postaci ustaw zawierają – obok innych przepisów – regulacje definiujące przewinienie dyscyplinarne (delikt dyscyplinarny), katalog groźących kar oraz podstawowe zasady odpowiedzialności oraz stosowne procedury. Odpowiedzialność dyscyplinarna to – w założeniu – swoisty „sąd braci”, który tworzą członkowie danej wspólnoty zawodowej. To oni oceniają, czy obwiniony naruszył przyjęte standardy i czy w związku z tym powinien być w skrajnych sytuacjach wykluczony ze wspólnoty, czy jednak wystarczy inna określona kara.

Np. Ustawa z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce¹ zawiera dział VII, w którym zamieszczone są rozdział 1 „Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich” (art. 275–306) oraz rozdział 2 „Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów” (art. 307–321).

Cechą charakterystyczną wszystkich wymienionych wyżej rodzajów odpowiedzialności jest daleko idąca dolegliwość dla sprawcy czynu, związana z wymierzoną i wykonaną prawną reakcją na czyn (najczęściej określaną jako kara, ale w przypadku zachowania nieletniego taką reakcją jest środek wychowawczy lub poprawczy). Ta dolegliwość zawsze narusza prawa i wolności sprawcy, najczęściej w zakresie szeroko rozumianej wolności lub jego sfery majątkowej. Z tego też względu – niezależnie od nazwy danej gałęzi prawa, nazwy stosowanych środków i charakteru prawnego odpowiedzialności – wszystkie

¹ Dz.U. z 2022 r. poz. 574 ze zm.

wspomniane reżimy odpowiedzialności muszą przestrzegać pewnego minimalnego standardu gwarancyjnego (tradycyjnie w przeszłości łączonego z prawem karnym).

 Z punktu widzenia Konstytucji RP zasadnicze znaczenie ma nie tyle „nazwa” danego postępowania, ile stwierdzenie, czy ze względu na charakter norm prawnych regulujących to postępowanie istnieje konieczność zastosowania do nich konstytucyjnych gwarancji dotyczących odpowiedzialności karnej².

W orzeczeniu z 2002 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że: „odpowiedzialność karna jest tylko jedną z form odpowiedzialności, w związku z którą stosowane są środki o charakterze represyjnym. Ustawodawcy polskiemu znane są także inne formy postępowania o charakterze represyjnym, które nie są postępowaniami karnymi, i [...] prowadzić je mogą (w początkowej przynajmniej fazie) organy niebędące sądami”³. Podobnie więc jak w przypadku odpowiedzialności dyscyplinarnej czy odpowiedzialności za wykroczenia konstytucyjne standardy odnoszone do prawa karnego (represyjnego) mają zastosowanie także do odpowiedzialności podmiotów zbiorowych.

W świetle przytoczonego orzeczenia, mając na uwadze krótkie charakterystyki wymienionych reżimów odpowiedzialności, można powiedzieć, że wszystkie wymienione gałęzie prawa (rodzaje odpowiedzialności) należą do tzw. **prawa represyjnego** (które czasem nazywane jest prawem karnym *sensu largissimo*).

 Wątpliwości co do charakteru odpowiedzialności może budzić prawo administracyjne, a w jego ramach odpowiedzialność karnoadministracyjna, ponieważ chociaż kary administracyjne mogą być bardzo wysokie, to jednak nie każdej karze administracyjnej przyznaje się charakter represyjny. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego element represyjny nie powinien dominować w środkach administracyjnych, gdyż ich celem powinno być raczej skłonienie podmiotu do wykonania pewnego obowiązku, a nie ukaranie. Ostatecznie każdorazowo należy rozstrzygać o charakterze prawnym kary przewidzianej w konkretnej ustawie administracyjnej.

 Wspomniana różnorodność odpowiedzialności w ramach szeroko rozumianego prawa represyjnego rodzi bardzo poważny, wielopłaszczyznowy problem **multiplikowania odpowiedzialności – zbieg podstaw odpowiedzialności**, gdy jednym czynem naruszane są przepisy należące do różnych reżimów prawnych. Innymi słowy, gdy to samo zachowanie równocześnie stanowi czyn zabroniony opisany w Kodeksie karnym i w Kodeksie karnym skarbowym lub stanowi czyn zabroniony i przewinienie dyscyplinarne albo delikt administracyjny.

 W pewnym zakresie zagadnienia te będą omówione w dalszej części podręcznika (kwestia odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie oraz odpowiedzialności za przestępstwo

² Por. wyrok TK z 3.11.2004 r., K 18/03, OTK-A 2004/10, poz. 103.

³ Wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, OTK-A 2002/4, poz. 50.

i przestępstwo skarbowe), w rozdziale X „Jedność – wielość czynów i przestępstw” części drugiej „Zbieg przepisów ustawy”.

Do najtrudniejszych zagadnień należy zbieg odpowiedzialności za przestępstwo i przewinienie dyscyplinarne lub delikt administracyjny.

W przypadku prawa dyscyplinarnego problem ten musi być rozstrzygany odrębnie dla każdego obszaru odpowiedzialności dyscyplinarnej. Każda bowiem pragmatyka zawodowa w sposób autonomiczny i niezależny od innych postaci odpowiedzialności dyscyplinarnej reguluje kwestie m.in. zbiegu odpowiedzialności. Należy jednak przyjąć, że odpowiedzialność karna za popełnienie danego czynu co do zasady nie wyklucza odpowiedzialności dyscyplinarnej za ten sam czyn, co więcej – odpowiedzialność karna może stać się uzasadnieniem pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Jeszcze więcej wątpliwości i rozbieżności budzi ta kwestia na styku prawa karnego i prawa administracyjnego. Jak wskazuje się w literaturze, to charakter normy umożliwia udzielenie odpowiedzi na pytanie o możliwość kumulacji orzekanych kar. Odpowiedź na pytanie, czy dana norma przewiduje odpowiedzialność represyjną, jest bowiem o tyle istotna, że przyjmowany powszechnie zakaz *ne bis in idem* (nie wolno karać dwa razy za to samo) dotyczy nie tylko zbiegu odpowiedzialności karnej, lecz także odpowiedzialności represyjnej w ogóle.

Trybunał Konstytucyjny rozpoznawał takie zagadnienie na tle sprawy o nielegalny pobór energii elektrycznej⁴. Zdaniem Trybunału należało ustalić charakter normy ustalającej opłatę za taki pobór (art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy z 10.04.1997 r. – Prawo energetyczne⁵). Ustalenie to było niezwykle istotne, gdyż w razie uznania, że opłata ta ma charakter represyjny, należałoby dojść do wniosku, że istnieje możliwość naruszenia zasady *ne bis in idem*, a to ze względu na kumulację odpowiedzialności o charakterze represyjnym. Nielegalny pobór energii wypełnia bowiem również znamiona czynu zabronionego przewidzianego przez art. 278 § 5 k.k. Zdaniem Trybunału opłata przewidziana przez Prawo energetyczne może sprawiać wrażenie represyjnej głównie ze względu na swoją wysokość. Ostatecznie w omawianej sprawie Trybunał doszedł jednak do wniosku, że opłata ma charakter cywilnoprawny, więc może być zarówno nałożona opłata, jak i orzeczona kara na podstawie Kodeksu karnego.

Ostatecznie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego został ukształtowany pogląd, że kary administracyjne mają **niejednolity charakter** i tylko w wypadku tych kar, które w większym wymiarze pełnią funkcję represyjną aniżeli prewencyjną, wymagane jest stosowanie zasady *ne bis in idem*. Co jednak istotne dla zasad odpowiedzialności w prawie karnym, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że **sąd, dokonując prawnokarnej oceny zachowania sprawcy, powinien uwzględnić – w odpowiednim zakresie przy wyborze środka i sposobu prawnokarnej reakcji na popełnione przestępstwo w ramach dyrektyw i zasad wymiaru kary – fakt poniesienia przez sprawcę innej niż karna odpowiedzialności za ten sam czyn, realizującej uzupełniająco funkcję represyjną**. Sąd nie jest bowiem związany wyłącznie zasadami i dyrektywami wymiaru kary określonymi *expressis*

⁴ Wyrok TK z 21.10.2014 r., P 50/13, OTK-A 2014/9, poz. 103.

⁵ Dz.U. z 2022 r. poz. 1385 ze zm.

Podręcznik *Prawo karne. Wykład akademicki* zawiera prezentację wszystkich kluczowych zagadnień prawa karnego materialnego. Znajdują się w nim – oprócz informacji podstawowych – rozważania teoretyczne, wykorzystujące wieloletni dorobek polskiej doktryny prawa karnego oraz orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także odniesienia historyczne i informacje dodatkowe dla zainteresowanych czytelników. Publikacja uwzględni najnowsze zmiany ustawodawcze, które w szerokim zakresie objęły prawo karne.

Autorzy omawiają m.in.:

- najważniejsze instytucje prawa karnego należące do nauki o przestępstwie i nauki o karze,
- prawne aspekty odpowiedzialności niepełnoletnich,
- odpowiedzialność represyjną podmiotów zbiorowych,
- wybrane typizacje części szczególnej oraz zagadnienia części wojskowej Kodeksu karnego.

Poszczególne rozdziały zawierają pytania kontrolne oraz zestawy kazusów. W książce zaprezentowano również – specjalnie opracowany – algorytm ułatwiający rozwiązywanie kazusów, a także przykładowy egzamin z prawa karnego.

Podręcznik przygotowali pracownicy naukowcy oraz praktycy związani z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego.

Publikacja przeznaczona jest dla studentów i aplikantów. Autorzy posługują się bowiem wieloma narzędziami dydaktycznymi ułatwiającymi przyswojenie wiedzy oraz samodzielne jej sprawdzenie. W celu sprawniejszego poruszania się w tak różnorodnej materii zastosowano odpowiednie piktogramy.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 79 ZŁ (W TYM 5% VAT)